

SELETUSKIRI

riigihangete seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde

I Sissejuhatus

Vabariigi Valitsuse 2007.–2011. aasta tegevusprogrammi punktis 13.13 määratletakse, et üks protsent riigi poolt tellitud avaliku ruumina käsitletavate ehitiste investeeringuteks mõeldud summadest kasutatakse kunstiteoste ja disaini sihttellimiseks avaliku keskkonna rikastamiseks (edaspidi *protsendipõhimõtte*).

Protsendipõhimõtte ellurakendamise üldkontseptsiooni töötas välja Kultuuriministeerium koostöös loomeliitude esindajatega 2007. aasta lõpul ja 2008. aasta algul.

Valitsuskabineti 30.10.2008 nõupidamisel otsustati nõustuda kultuuriministri esitatud protsendipõhimõtte ellurakendamise üldkontseptsiooniga ja anti Kultuuriministeeriumile ülesandeks töötada välja seaduseelnõu, mille kohaselt suunatakse üks protsent riigieelarvest avalike ehitiste investeeringuteks ettenähtud summadest kunstiteoste tellimiseks.

Sarnast põhimõtet rakendavate erinevate õigusaktide või programmide toimimise praktika on laialt levinud kogu Euroopas, samuti mujal maailmas.

Eelnõu väljatöötamiseks moodustati Kultuuriministeeriumi juurde töörühm, milles on osalenud Kultuuriministeeriumi esindajatena Piret Lindpere ja Peeter Papstel, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindajana Kristiina Sipelgas, Rahandusministeeriumi esindajana Aime Võsu, Riigikogu liige Lauri Luik, samuti Georg Aher ning Jüri Mölder. Töörühma 2008. aastal toimunud koosolekul arutatud ja kokkulepitud teemadega on käesoleva eelnõu väljatöötamisel osaliselt arvestatud.

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kultuuriministeeriumi asekanstler kaunite kunstide alal Piret Lindpere ja õigusosakonna nõunik Peeter Papstel.

II Seaduse eesmärk

Eelnõu üldine eesmärk on avaliku ruumi ning ehitatud keskkonna esteetiline rikastamine ja inimsõbraliku ning harmoonilise keskkonna loomine kunstide sünteesi kaudu.

Seejuures võib eraldi esile tuua eelnõu teisi eesmärke: kaasaegse kunsti ja publiku vahelise barjääri ületamine, kunsti ja kunstnike renomee tõus, üldine kunsti- ja arhitektuurihariduse edendamine, keskkonna- ja ruumikunstidele, s.t vabade kunstidele olulise arenguvõimaluse pakkumine.

Samuti võimaldab protsendipõhimõtte rakendamine kasutada kunstnike tegelikku potentsiaali avaliku ruumi rikastamisel, olles ühtlasi oluline riigipoolne toetuskeem kunstnikele, suurendades nende töövõimalusi.

Rakendatava üldpõhimõtte kohaselt suunatakse igast riigi või kohaliku omavalitsuse eelarves avalikus kasutuses oleva hoone püstitamiseks, laiendamiseks või rekonstrueerimiseks ette nähtud investeeringu summast üks protsent kunstiteoste tellimiseks.

Protsendipõhimõtte rakendamiseks riigihangete seaduse (edaspidi *RHS*) täiendamine on valitud järgmistel kaalutlustel:

- 1) riigihangete seaduses sätestatud hankijate ring ja protsendipõhimõtet järgima kohustatud isikute ring on põhimõtteliselt samad;
- 2) selline lahendus võimaldab kasutada kunstiteoste tellimiseks samu menetlusi, mis on riigihangete seaduses juba sätestatud ja praktikas hästi toimivad.

Olemasolevate menetlusreeglite kasutamine protsendipõhimõtte rakendamisel tagab riigi jaoks ka odavaima ja kiireima lahenduse.

Protsendipõhimõtte rakendamise tulemusena hakatakse avalikus kasutuses oleva hoone projekteerimise etapis korraldama ideekonkurssi sobiva kunstilise lahenduse leidmiseks.

III Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 lisatakse RHS-i kaks paragrahvi: 4. peatükki § 81¹ ja 8. peatükki § 132¹.

Eelnõu § 1 punkti 1 kohaselt seadusele lisatava § 81¹ ülesehitus on järgmine:

1. Lõike 1 sõnastus tuleneb protsendipõhimõttest. Selle kohaselt peab hankija korraldama kunstiteose loomiseks hankemenetluse raames ideekonkursi juhul, kui:

1) hankija tellib avalikuks otstarbeks kasutatava ehitustöö, mis seisneb hoone või spordirajatise või selle osa püstitamises, laiendamises või rekonstrueerimises ja

2) nimetatud ehitustöö eeldatav maksumus ilma käibemaksuta on võrdne riigihanke kolmekordse piirmääraga või ületab seda.

Ideekonkurss korraldatakse ehitusprojekti koostamisel.

Mõiste ***hankija*** tuleneb RHS §-st 10 ning hõlmab seega järgmisi isikuid:

1) riik või riigiasutus;

2) kohaliku omavalitsuse üksus, kohaliku omavalitsuse asutus või kohalike omavalitsuste ühendus;

3) muu avalik-õiguslik juriidiline isik või avalik-õigusliku juriidilise isiku asutus;

4) sihtasutus, mille üheks asutajaks on riik või mille asutajatest rohkem kui pool on punktides 2 või 3 nimetatud isikud või mille nõukogu liikmetest rohkem kui poole määravad punktides 1-3 nimetatud isikud;

5) mittetulundusühing, mille liikmetest rohkem kui pool on käesoleva lõike punktides 1-3 nimetatud isikud;

Samuti laieneb hankija mõiste muule eraõiguslikule juriidilisele isikule, mis vastab RHS § 10 lõikes 2 sätestatud tunnustele.

Mõiste ***avalikult kasutatav*** tähenduse kohaselt rakendatakse protsendipõhimõtet juhul, kui hoone või spordirajatis on kõigile kasutamiseks avatud, selle funktsioon on suunatud avalikkusele.

Ehitustöö tellimise all mõistetakse RHS-is mõne RHS-i lisa 1 nimetatud ehitustöö tegemist või ehitustöö tegemist koos projekteerimisega, samuti ehitise ehitamist või ehitamist koos projekteerimisega või enne kinnisasja või sellega seotud õiguse omandamist, üürimist või rentimist hankija poolt või muul õiguslikul alusel hankija kasutusse andmist selle kinnisasja suhtes ehitustöö tegemist vastavalt hankija esitatud nõuetele mis tahes

viisil ja vahenditega. Kuna toodud loetelu on lai, eriti RHS-i lisa 1 loetletud tegevustest tulenevalt (ehitustöö mõiste hõlmab muuhulgas ka nt lammutamist jms), on eelnõus tegevuste loetelu piiratud ning protsendipõhimõtte rakendub üksnes **püstitamise, laiendamise või rekonstrueerimise** korral. Nimetatud mõisted on määratletud ehitusseaduse §-s 2.

Hoone mõiste tuleneb ehitusseaduse §-st 2 ja tähendab katuse, siseruumi ja välispiiretega ehitist.

Spordirajatis all mõistetakse staadionit, ujumisbasseini, tenniseväljakut ja muid sarnaseid spordi harrastamise otstarbeks ehitatud rajatisi.

Eelnõu kohaselt seatakse protsendipõhimõtte rakendumise tingimuseks ehitustöö maksumuse teatud **piirmäära ületamine**. Protsendipõhimõtte rakendub juhul, kui ehitustöö eeldatav maksumus on riigihanke kolmekordse piirmääraga (3x250 000 eurot ehk ligikaudu 11,7 mln krooni) võrdne või ületab seda.

Protsendipõhimõtte rakendumisel on hankija kohustatud korraldama ideekonkursi kunstiteoste tellimiseks. **Ideekonkurss** on RHS-i §-s 9 sisalduva üldpõhimõtte kohaselt menetlus, mille tulemusena hankija võib omandada konkursi käigus žürii väljavalitud kavandi või projekti. RHS § 9 lg 2 kohaselt võib ideekonkursi korraldada eesmärgiga sõlmida ideekonkursi võitjaga teenuste hankeleping. Protsendipõhimõtte rakendamisel ideekonkurss nimelt selle eesmärgiga korraldataksegi. Ideekonkursi võitjaga sõlmitakse kunstiteoste loomise teenuse tellimiseks hankeleping.

Ideekonkurss korraldatakse **ehitusprojekti koostamisel**. Ehitusprojekti mõiste on avatud ehitusseaduse §-s 18, mille järgi on ehitusprojekt ehitise või selle osa ehitamiseks ja kasutamiseks vajalike dokumentide kogum, mis koosneb tehnilistest joonistest, seletuskirjast, hooldusjuhendist ja muudest asjakohastest dokumentidest. Ehitusprojekti koostamise etapp eelneb ehitusloa saamisele.

Ideekonkursi korraldamine ehitusprojekti koostamise etapis on vajalik selleks, et valmivas ehitusprojekti oleks arvestatud juba ka valmivaid kunstiteoseid, nende paigutust ja suhet hoone või spordirajatisega.

Ideekonkurss korraldatakse eelduslikult põhiprojekti koostamise ajal. Ideekonkurssi ei tohi korraldada alles pärast ehitusprojekti valmimist.

2. Lõike 2 kohaselt laienevad ideekonkursile RHS-i 4. peatükis, s.t §-des 80 ja 81 sätestatud korraldamise kord ja nõuded, sõltumata ideekonkursi eeldatavast maksumusest. Ideekonkursi eeldatavas maksumuses sisaldub RHS-i kohaselt ka eeldatavalt sõlmitava teenuste hankelepingu eeldatav maksumus (selles sisalduvad autorihonorar ehk litsentsitasu ja teostamise kulud – materjal jms).

Ideekonkursi läbiviimise muud tingimused, mida ei ole sätestatud seaduses, on vabad. Võimalik on koostöös loomeliitudega välja töötada vastavate ideekonkursside läbiviimise juhend, mida järgitaks hea tava kohaselt. Sarnase juhendi on arhitektuurivõistluste korraldamiseks kinnitanud 2008. aastal Eesti Arhitektide Liidu eestseisus.

Võimalik on ideekonkursi korraldamise praktika väljakujunemine sarnaselt arhitektuurikonkurssidega, mille puhul kasutatakse sageli Eesti Arhitektide Liidu kogemustel põhinevat konkursi korraldamise teenust.

3. Lõikes 3 on esitatud ideekonkursi korraldamise eesmärk: sõlmida võitjaga tema pakutud ideekavandi alusel hankeleping, millega tellitakse kunstiteose loomise teenus. Siit tuleneb ka põhimõte, et kunstiteosed luuakse spetsiaalselt konkreetse hoone või spordirajatise jaoks. Ideekonkursi väljakuulutamise ajal juba eksisteerivate teoste puhul on võimalik nende modifitseerimine eesmärgiga muuta teos ideekonkursi tingimustele (konkreetselle hoonele või spordirajatisele) vastavaks. Selline teoste muutmine tähendab üldreeglina vana teose alusel uue teose loomist.

4. Lõike 4 väljatöötamisel on edasi arendatud RHS-i § 81 lg 3 mõtet, mille kohaselt juhul, kui hankija on ideekonkursil osalejatele kehtestanud kutsealase kvalifikatsiooni nõuded, peab vähemalt ühel kolmandikul ideekonkursi žürii liikmetest olema samaväärne kutsealane kvalifikatsioon. Protsendipõhimõtte rakendamisel ei ole võimalik kehtestada osalejatele kutsealase kvalifikatsiooni nõudeid tulenevalt sellest, et kunstivaldkonnas puudub kvalifikatsiooninõuete süsteem. Sellest tulenevalt on žürii liikmeskonna jaotus määratletud seaduses.

Lõike 4 kohaselt peab vähemalt 2/3 ideekonkursi žürii liikmetest kuuluma kujutava või rakenduskunsti loomeliidu liikmete hulka. **Loomeliidu** mõiste tuleneb loovisikute ja loomeliitude seadusest (edaspidi *LLS*), mille kohaselt loetakse loomeliiduks LLS-is sätestatud korras tunnustatud mittetulundusühing, mille eesmärk on edendada vastavat loomeala ja toetada oma liikmeks olevate loovisikute loometegevust. Hetkel on tunnustatud kujutava või rakenduskunsti loomeliidud Eesti Arhitektide Liit, Eesti Kunstnike Liit, Eesti Sisearhitektide Liit ja Eesti Disainerite Liit.

Protsendipõhimõtte kontseptsioonist lähtudes võib eeldada, et ideekonkursi žürii koosseisu kuuluvad teiste seas hoone või spordirajatise arhitekt ja sisekujundaja.

Nimetatud erialaspetsialistide kaasamise kohustus on äärmiselt vajalik tagamaks ideekonkursi tulemusena tellitavate teoste kunstilist kvaliteeti. Loomeliidu liikmete 2/3 osakaal žürii koosseisust tagab võimaluse jätta ideekonkursi võitja valimisel prevaleerima kunstilised ja avaliku ruumi esteetilise rikastamise kaalutlused.

5. Lõige 5 sätestab, et ideekonkursi tulemuse alusel sõlmitava kunstiteoste loomise teenuse hankelepingu maksumus ilma käibemaksuta peab moodustama vähemalt 1% riigi või kohaliku omavalitsuse eelarvest tellitava ehitustöö hankelepingu täitmiseks eraldatavatest vahenditest. Nimetatud säte lähtub põhimõttest, et 1% arvestamisel ei saa arvesse võtta teisi rahastusallikaid (nt välisabiprogrammid või Euroopa Liidu tõukefondid), kuna nende vahendite taotlemise tingimused välistavad teatud muude kulude tegemise.

Arvestus toimub ilma käibemaksuta põhjusel, et RHS-is arvestatakse summasid läbivalt ilma käibemaksuta.

6. Lõige 6 määratleb täpsemalt ideekonkursi ja hankelepingu alusel loodava kunstiteose olemuse. Nimetatud kunstiteos võib olla nii ehitise oluline osa (nt fresko või vitraaž, mida ei saa ehitisest eraldada, ilma et kunstiteos või osa hoonest häviks või oluliselt muutuks) kui ka vallasasi (nt seinale riputatav maal, teisaldatav skulptuur). Sobiv kunstiteos võib olla näiteks ka tekstiil, video, elektrooniline kunst jne.

Protsendiseaduse kontseptsioonist lähtudes ei sobi ideekonkursiga tellitavaks kunstiteoseks sellised teosed, mis on ehitise arhitekti või kaasprojekteerijate loodud ehitise dekoratiivsed või funktsionaalsed elemendid. Need on osa hoone sisekujundusest või arhitektuurilisest lahendusest ning seetõttu ei ole eraldi kunstiteosed.

Kui kunstiteos on vallasasi, ei pea ta olema jäigalt seotud hoone või spordirajatisega, küll aga peab ta asuma vastava ehitisega samal kinnisasjal.

Kunstiteos peab olema loodud vastava hoone või spordirajatisega jaoks, ent kõnealuse sätte mõtte kohaselt on võimalik uue kunstiteose loomine ka juba olemasolevat kunstiteost vastavalt ideekonkursi tingimustele muutes või arendades. Nõue, et kunstiteos peab olema loodud vastava ehitise jaoks, tähendab ka seda, et eelnõu kohaselt sobiv kunstiteos ei ole näiteks standardtoodanguna valmistatud objekt.

Oluline nõue on ka kunstiteose avalik eksponeerimine, s.t teos peab asuma hoone avalikus kasutuses olevas osas, kodanikul peab olema võimalus teost vaadelda.

7. Lõike 7 kohaselt teatab hankija Kultuuriministeriumile kolme kuu jooksul arvates kunstiteose loomise teenuse tellimise hankelepingu sõlmimisest järgmised andmed: hankelepingu alusel loodud kunstiteose liik, autor ja asukoht. Kultuuriministerium avalikustab need andmed oma veebilehel.

Järelevalvet ideekonkursi korraldamise üle korraldab Riigihangete Amet, kellel on RHS-i § 107 kohaselt RHS-i täitmise kontrollimise pädevus. Samuti laieneb eelnõuga kehtestatavale sättele RHS-i 6. peatüki 4. jagu, mis reguleerib vastutust erinevate rikkumiste eest ning vaidlustusmenetlust reguleeriv 7. peatükk. Nimetatud teemade RHS-i üldreeglitest erineva regulatsiooni kehtestamine ei ole vajalik.

Eelnõu § 1 punkti 2 kohaselt lisatava § 132¹ kohaselt rakendatakse § 81¹, s.t protsendipõhimõtet ehitustöödele, mille ehitusprojekti koostamiseks ei ole hankemenetlust alustatud.

Eelnõu § 2 määratleb eelnõu jõustumise aja, milleks on planeeritud 1. jaanuar 2011.

IV Eelnõu terminoloogia

Eelnõus on kasutatud riigihangete seaduse ja ehitusseaduse terminoloogiat. Eelnõus ei ole kasutusele võetud uusi termineid. Olulisemate eelnõus kasutatud terminite mõtte on avatud seletuskirja III peatükis.

V Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole otseses puutumuses Euroopa Liidu õigusega. Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa parlamendi ja nõukogu riigihangete direktiividega.

VI Seaduse mõjud ja seaduse rakendamiseks vajalikud kulutused

Eelnõu jõustumise olulisim mõju on avaliku ruumi esteetiline rikastumine ja inimsõbralikumaks muutumine, samuti eelnõu II peatükis toodud muude eesmärkide täitumine: toimub kunsti lähenemine publikule ning seeläbi ka kaasaegse kunsti ja kunstnike maine tõus, kunstnikud leiavad avalikku tähelepanu pälvivat rakendust ning seeläbi uusi tulu-, tunnustus- ja arenguvõimalusi.

Eelnõu jõustumine toob hankijale kaasa mõninga lisakoormuse juhul, kui hanke objekt on hoone või spordirajatise või selle osa püstitamine, laiendamine või rekonstrueerimine, mida rahastatakse muu hulgas riigi või kohaliku omavalitsuse eelarvest ja mille eeldatav maksumus ilma käibemaksuta on üle 750 000 euro. Nimetatud piirsumma korral oleks täiendav rahaline kulu minimaalselt 1% + käibemaks ehitustöö kuludeks riigi või kohaliku omavalitsuse eelarvest eraldatavast summast.

Eelnõu väljatöötamisel on lähtutud eesmärgist vältida olulisi menetlustest (ideekonkursi läbiviimine) tekkivaid lisakulutusi hankijale.

VII Seaduse jõustumine

Eelnõu jõustumise ajaks on planeeritud 1. jaanuar 2011.

VIII Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eÕiguse kaudu, samuti arvamuse avaldamiseks loomeliitudele ja Eesti Kunstiakadeemiale.

Laine Jänes
Minister